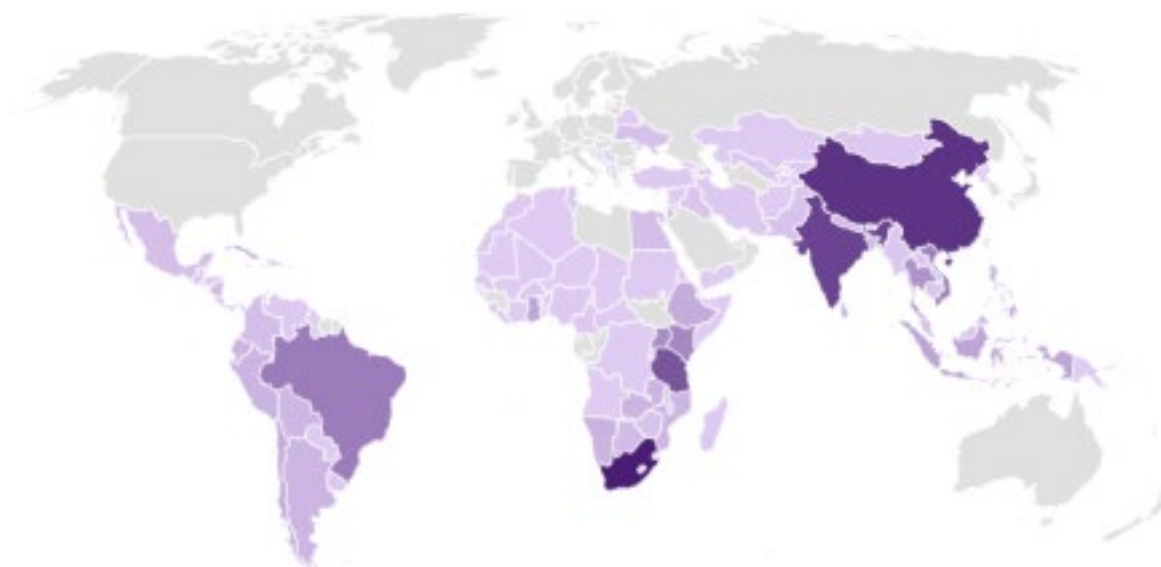

Resultat och lärdomar efter UHR:s biståndsfinansierade program

Om vikten av globala samarbeten och stärkt internationell förståelse i en geopolitiskt alltmer komplicerad värld

Resultat och lärdomar efter UHR:s biståndsfinansierade program

Om vikten av globala samarbeten och stärkt internationell förståelse i en geopolitiskt alltmer komplicerad värld

Universitets- och högskolerådet, oktober 2024

Kontaktperson: Magnus Hallbåter

ISBN nummer: 978-91-7561-131-0

För mer information om myndigheten och våra publikationer, se www.uhr.se.

Innehåll

Inledning	4
Introduktion till programverksamheten	5
Programmen placeras hos UHR	5
Programmets innehåll och syfte	6
Styrning med utmaningar	7
Ett omfattande deltagande	8
Individer med internationell erfarenhet.....	8
Internationalisering på lärosäten och organisationer	9
Geografisk spridning.....	10
Budget för verksamheten	11
Programspecifika resultat	12
Partnerskap över gränserna inom Linnaeus-Palme	12
Internationella partnerskap mellan lärosäten.....	12
Inresande studenters betydelse.....	14
Deltagande inom professionsutbildningar.....	14
Ömsesidigt lärande och stärkta institutioner i samarbetsländer. 15	
Internationalisering via fältstudier genom MFS	16
Svenska studenter med globala perspektiv	16
Effekter på lärosätet i Sverige.....	17
Förstärkta kontaktytor med civila samhället i Syd inom Praktikantprogrammet.....	19
Stärkta partnerskap och ökad kunskap om lokal kontext.....	19
Ökat engagemang för föreningsarbete.....	20
Framgångsfaktorer och fallgropar	20

Inledning

I juni 2024 lämnade Universitets- och högskolerådet (UHR) in avslutande delar av den sista verksamhetsrapporten till Sida för finansiering av programmen Linnaeus-Palme, Minor Field Studies (MFS) och Praktikantprogrammet. Två år tidigare hade myndigheterna kommit överens om att den finansiering som utgått från Sida för programverksamheten inte kunde fortsätta på samma vis som innan. En verksamhet som pågått i 24 år, allt sedan regeringen inrättade utbytesprogrammet Linnaeus-Palme i maj 2000, var därmed till ända.

UHR vill med denna rapport visa en del av de resultat och det lärande som åren av biståndsfinansierad programverksamhet har genererat. Det finns en strävan efter en mer kortfattad och tillgänglig rapport med ett axplock av de resultat och det lärande som skapats under drygt två årtionden. Det ska alltså inte ses som en uttömmande systematisering.

Underlaget består av data och statistik från UHR och den tidigare myndigheten Internationella programkontoret (IPK). Därutöver används interna och externa rapporter där programverksamheten granskats eller analyserats samt viss återkoppling från lärosäten och organisationer som deltagit i projektverksamheten.

Efter denna inledning kommer en kort introduktion till de biståndsfinansierade programmen, följt av ett urval av både generella resultat och framsteg kopplade till respektive program. I en avslutande del förs ett resonemang om framgångsfaktorer och några framåtblickande reflektioner.

UHR riktar ett stort tack till de medarbetare som under åren arbetat med den biståndsfinansierade programverksamheten samt, inte minst, de lärosäten och organisationer som deltagit och därmed skapat förutsättningar för den mångfald av resultat som genererats.

Introduktion till programverksamheten

Programmen placeras hos UHR

År 2000 beslutade regeringen att Sida skulle inrätta och finansiera utbytesprogrammet Linnaeus–Palme och att IPK skulle administrera programmet.¹ Två år senare, 2002, togs ytterligare ett regeringsbeslut som innebar att programmet MFS samt Sidas resestipendium överfördes till IPK. MFS var redan då ett historiskt program som startats upp så tidigt som 1968. Sida ansåg inför överföringen till IPK att *”det finns samordningsvinster med att överföra hanteringen till programkontoret som redan administrerar de av regeringen inrättade Linnaeus-Palme stipendierna och betonar framför allt att hanteringen av programmen kan få bättre kvalitet genom att den överförs till programkontoret.”*²

År 2006 anmodades både Sida och IPK att skapa nya arbetstillfällen på Gotland i och med dåvarande försvarsnedläggning. I en gemensam rapport mellan de båda myndigheterna föreslogs det att ansvaret för Den globala skolan samt ett utbytesprogram kopplat till gymnasieskolans yrkesförberedande program (det som senare skulle bli Athena), skulle överföras till IPK.³

2010/11 utvecklades slutligen ett praktikantprogram, för att ge unga personer möjlighet att genom civila samhällets och näringslivets organisationer göra en praktikperiod i utvecklingsländer. Efter dialog med Sida ombads IPK att ansvara för genomförande av programmet.⁴

Under de första 10 åren av 2000-talet inrättades och/eller överfördes alltså sammanlagt 5 program för utbyten och stipendier samt ansvaret för Den globala skolan till dåvarande IPK. Alla med finansiering av biståndsmedel genom Sida. Av de fem programmen upphörde finansiering för Athena och Sidas resestipendium i och med nedskärningar i budget 2015/2016. Den globala skolan har avrapporterats separat. Därför fokuserar föreliggande rapport på Linnaeus Palme, MFS och Praktikantprogrammet.

¹ Regeringsbeslut UD 2000/532 IC, 11/5-2000

² Regeringsbeslut U 2002/1806/IS, 25/4-2002

³ *Vidgade och nya arbetsuppgifter för IPK*. Gemensam rapport från Sida och IPK 2006-11-15.

Överföring formaliserades följande år i regeringsbesluten U 2007/5478/IS och U2007/7933/IS.

⁴ Gemensam kallelse från Sida och IPK till informationsmöte på Sida den 26/5-2011, för organisationer som kunde söka till det nya Praktikantprogrammet.

Programmets innehåll och syfte

Stommen i respektive program har i grova drag varit densamma under åren även om målsättningar varierat till viss del, främst beroende på prioriteringar hos Sida som finansiär. En gemensam nämnare har varit fokus på att skapa kännedom om globala åtaganden inom Agenda 2030.

Linnaeus-Palme programmet fokuserade på att *”stärka partnerskap mellan svenska lärosäten och lärosäten i låg- och medelinkomstländer, bidra till institutionell kapacitetsutveckling, strategiskt internationaliseringsarbete och bredda intresset för utvecklingssamarbete hos unga.”*

Utbyten skedde vanligen på institutionsnivå och möjliggjorde ut- och inresor för lärare (2-8 veckor) och studenter (10-40 veckor). De sista åren av programmet fanns det också möjlighet att inkludera andra partnerskapsstärkande aktiviteter utöver resor. En mindre del av budget kunde användas till planeringsresor, i syfte att undersöka och etablera nya partnerskap. Budgeten var cirka 50 miljoner per år fram till 2015, därefter cirka 25 miljoner per år.

MFS gav *”lärosäten möjlighet att stärka sin internationella profil och sina upparbetade internationella nätverk genom att erbjuda studenter stipendier för examensarbete i låg - eller medelinkomstländer.”*

Huvudsaklig aktivitet var fältstudier under minst åtta veckor, för svenska studenter som skrev uppsats på kandidat eller magisternivå. Den enskilde studenten tilldelades ett stipendium på cirka 25 000 kronor.

Deltagande lärosäten satte upp rutiner för bedömning och fördelning av MFS-stipendier utifrån regelverk framtaget av UHR. En viktig komponent var också den förberedelsekurs (först organiserad av Uppsala, Göteborg och Umeå universitet och sedan i Sidas regi) som alla studenter genomgick. Programmets budget låg på 20-25 miljoner kronor per år.

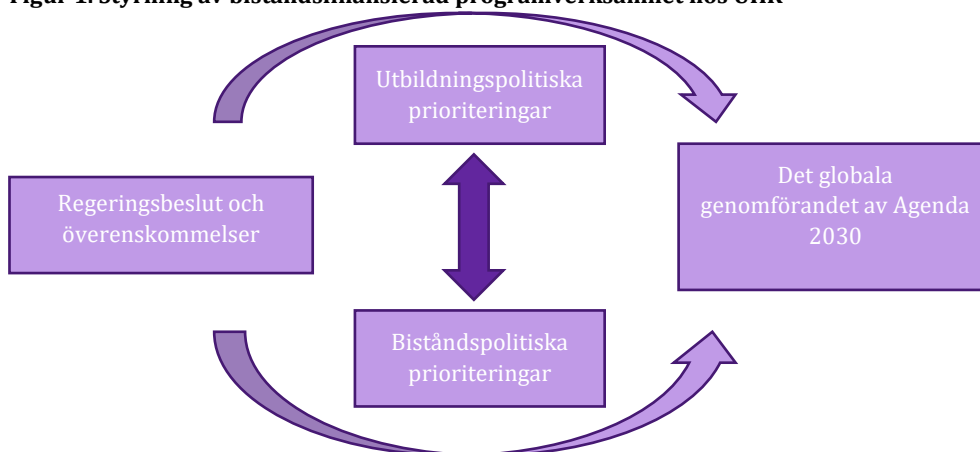
Praktikantprogrammet fokuserade på *”bidra till stärkta partnerskap mellan det svenska civila samhället och organisationer i låg- och medelinkomstländer.”* Programmet var framförallt inriktat mot personer mellan 18-30 år och bidrog även på så sätt till övergång mellan studier och arbetsliv.

Huvudsaklig aktivitet var praktik i 4,5 månader för svenska ungdomar på organisationer i låg- och medelinkomstländer med samarbetsavtal med svenska organisationer. Den sista tiden fanns även möjlighet för inresande praktikanter. Budget låg vanligen på 15-20 miljoner per år.

Styrning med utmaningar

Lite förenklat kan sägas att styrning och prioriteringar förlöpte relativt smidigt under de första femton åren då programverksamheten expanderade. Samarbetet mellan Sida och UHR utvecklades som en fortsättning på initiala överenskommelser och regeringsbeslut där både biståndspolitiska och utbildningspolitiska prioriteringar kunde beaktas.

Figur 1. Styrning av biståndsfinansierad programverksamhet hos UHR

Från och med 2015 började dock utmaningar förstärkas. Bland annat ledde kraftiga svängningar i den av Sida tilldelade budgeten till svårigheter för en effektiv planering och genomförande av programmen.

UHR försökte i någon mån göra justeringar i programverksamheten för att ligga i linje med rådande biståndspolitiska prioriteringar såsom de uttolkades av Sida men svängningarna var stora. När Sida under våren 2022 aviserade kraftiga nedskärningar i budget på grund av Rysslands anfall på Ukraina samtidigt som behov av justeringar i programmets inriktning återigen framfördes, bedömde UHR att det inte fanns förutsättningar att fortsätta ansvara för programverksamheten under liknande former som tidigare.

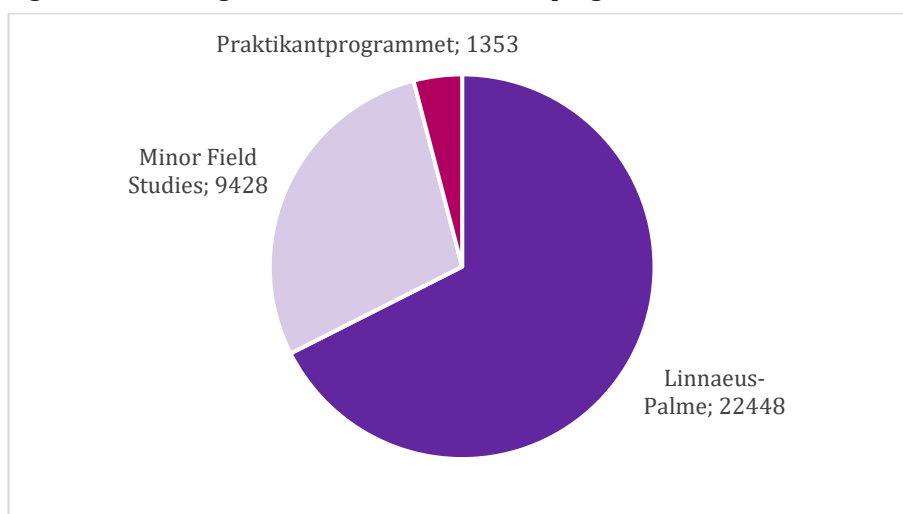
Drygt två år senare står Linnaeus-Palme och Praktikantprogrammet utan finansiering medan MFS under våren 2024 har återuppstått i en mindre skala genom att Stockholms universitet ansvarar för en vidareförmedling av stipendier med finansiering från Sida.

Ett omfattande deltagande

Individer med internationell erfarenhet

Under den tid som UHR ansvarade för Linnaeus Palme, MFS och Praktikantprogrammet deltog över 33 000 studenter, lärare och andra personer i verksamheten genom utbyten inom partnerskap, planeringsresor, fältstudier eller praktik. Fördelning mellan programmen kan ses i figur 2.⁵

Figur 2. Antal deltagare i LP, MFS eller Praktikantprogrammet 2000-2023.⁶

Under många år fanns ett fokus i målsättningar på just antalet individer. Det ansågs att ett brett deltagande kunde stärka den så kallade "svenska resursbasen" och därmed bidra till ett "ökat antal kvalificerade svenskar i av regeringen prioriterade internationella och regionala organisationer och institutioner".⁷ Från och med 2018 tonades den individuella svenska kopplingen ned något till förmån för stärkta institutioner i Sverige genom ett återförande av det internationella lärandet samt ett tydligare fokus på kapacitetsbyggande i samarbetsländerna.⁸

⁵ Bygger på data från systemen Filemaker (00-14) och Rauk (15-23). Då vissa skillnader i registrering av data förekommit samt utmaningar med data i separata system kan differenser på upp till 10 procent i faktiskt deltagande förekomma. MFS saknar data för åren 2008 och 2009.

⁶ Siffror för LP-programmet är fördelade ganska jämt mellan in- och utresande lärare och studenter. Ett mindre antal (cirka 500) avser även planeringsresor med framförallt utresande lärare.

⁷ Se t ex Resultatstrategi för kapacitetsutveckling och utbyten 2014-2017, Bilaga till regeringsbeslut 2013-12-19 (UF2013/78299/UD/USTYR)

⁸ Strategi för kapacitetsutveckling, partnerskap och metoder som stöder Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Oavsett förflyttning av fokus kvarstår det faktum att över 30 000 personer deltagit i programverksamheten. Över 20 000 av dem har varit personer som rest ut från Sverige.

Av flera externa och interna rapporter har det framgått att det breda deltagandet har lett till ett personligt och professionellt lärande som har bidragit till Sveriges och svenskars förståelse för andra delar av världen, i synnerhet utanför Europa.

"Påfallande många beskriver att upplevelsen av att besöka och verka i en annan kultur och ett annat land har lett till fortsatt engagemang i internationella frågor. Engagemanget yttrar sig både i medverkan i internationella projekt och i föreningsarbete och i andra aktiviteter utanför arbetslivet. På individnivå är effekterna alltså inte enbart relaterade till yrket som lärare, utan även till ett djupare personligt plan." Linnaeus-Palme och lärarutbildningarna - framgångsfaktorer, hinder och effekter, s.35-36

Internationalisering på lärosäten och organisationer

Basen för det breda individuella deltagandet i programverksamheten har varit ett omfattande institutionellt engagemang och intresse. UHR har inte beviljat medel till individer utan det är lärosäten samt organisationer inom det civila samhället som under åren har ansökt om medel. För UHR har det institutionella långsiktiga störet varit viktigt.

Närmare 40 av Sveriges 49 lärosäten deltog i Linnaeus-Palmeprogrammet och/eller MFS-programmet under åren. På de deltagande lärosätena går över 98 procent av de studenter som examinerades i Sverige 2022/23. Projekt har beviljats på både institutionsnivå och central nivå.

Inom Praktikantprogrammet använde sig närmare 30 organisationer inom det civila samhället av möjligheten att skicka ut praktikanter till sina partnerorganisationer i låg- och medelinkomstländer.

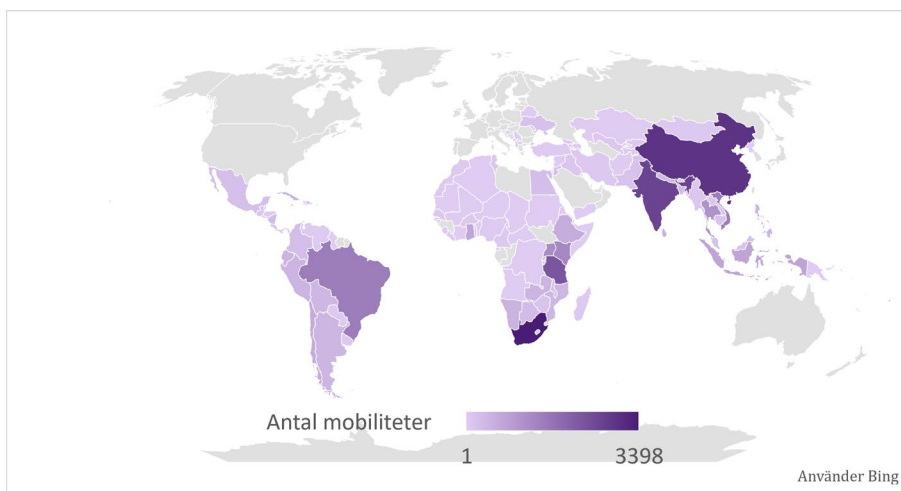
Geografisk spridning

Verksamheten inom de biståndsfinansierade programmen var styrd mot länder godkända som mottagare av bistånd enligt OECD:s riktlinjer. Länder på den så kallade "DAC-listan" varierar till viss del över åren. När finansiering för UHR:s biståndsfinansierade program upphörde fanns 141 länder på listan.⁹

Av karta i figur tre framgår den geografiska bredden i UHR:s biståndsfinansierade programverksamhet. Under åren har verksamheten berört 135 länder, antingen genom stärkta partnerskap inom Linnaeus-Palme och Praktikantprogrammet eller genomförda fältstudier inom MFS.

Förutom att möjliggöra en noterbart bred global förståelse, kompletterade Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet på ett unikt geografiskt sätt övriga utbildningssamarbeten, såväl de som finansieras via UHR som lärosätenas egna avtal.

Figur 3. Geografisk spridning inom Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet i 135 länder 2000-2022, utifrån antal deltagare.

En intressant förändring över tid är att Kina var det mest populära programmet inom Linnaeus-Palme under många år, men att utbytena avstannade i stor utsträckning från och med 2014/15. Orsaker till detta kan vara geopolitiska, programrelaterade (det fanns tidigare ett maximalt antal år för partnerskapen) eller något annat som varje enskilt

⁹ <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/oda-eligibility-and-conditions/DAC-List-of-ODA-Recipients-for-reporting-2024-25-flows.pdf>

lärosäte skulle kunna svara på. Det tycks dock inte hänga samman med covid-19 eftersom förändringen skedde innan.

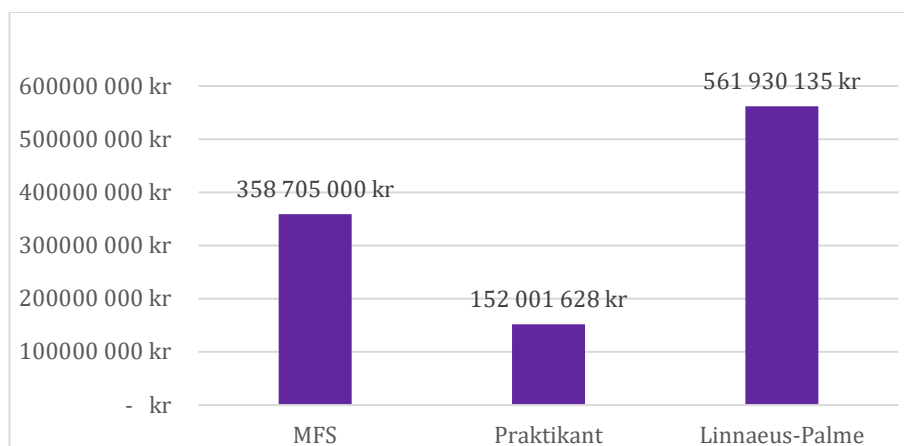
De övriga program som UHR administrerar för högre utbildning berör i första hand EU-länder och en handfull andra europeiska länder med programstatus (Erasmus+) samt Norden (Nordplus). Erasmus+ inkluderar även vissa möjligheter för in- och utresande (främst inom International Credit Mobility – ICM). Under perioden 2015-2020 skedde utbyten inom ICM med cirka 50 låg- och medelinkomstländer.

Lärosätenas egna avtal för partnerskap och studentutbyten är något svårare att få en tydlig bild av, då antalet är stort och variationer sker över tid. En fingervisning ges dock i rapporten *Internationella utbildningssamarbeten* från UKÄ 2016. Då hade lärosätena drygt 7 000 aktiva internationella avtal. Avtalen var dock framförallt med lärosäten inom EU samt andra höginkomstländer som t ex USA och berörde i mycket mindre utsträckning lärosäten i låg- och medelinkomstländer.¹⁰

Budget för verksamheten

Under den tid som UHR ansvarade för programmen beviljades medel inom Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet för strax över en miljard svenska kronor. Beviljat belopp per program kan ses i tabell 4.

Tabell 4. Av UHR beviljad budget per program 2000-2024.¹¹

Kostnadseffektiviteten beräknas ofta i relation till resultat och målsättningar. Ett något förenklat sätt är att se på kostnad per deltagare,

¹⁰ UKÄ rapport 2016:9, *Internationella utbildningssamarbeten*, sid 31. Av de sexton vanligast förekommande länderna för lärosätenas avtal återfinns endast ett (Kina) på DAC-listan.

¹¹ Sammanställning från UHR:s interna system. Viss diskrepans (upp till +/- 5%) kan förekomma.

vilket är mer hanterbart inom ramen för denna rapport. Med drygt 30 000 kronor investerade per deltagare (inklusive resor, boende och andra ersättningar) framstår då programmen som mycket kostnadseffektiva, i relation till det omfattande deltagandet och den globala förståelse och erfarenhet som genererats.¹²

Programspecifika resultat

Resultat inom Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet kan synliggöras på olika sätt och nivåer. UHR har regelbundet redovisat resultat i relation till specifika målsättningar inom programmen i en årlig verksamhetsrapportering till Sida. Denna har i sin tur byggt på rapportering från svenska lärosäten och organisationer som blivit beviljade medel samt rapporter från de individer som deltagit.

Vid sidan av årliga projektredovisningar har verksamhetens resultat också belysts i flertalet interna och externa rapporter där det ofta funnit möjlighet att gå lite mer på djupet, till exempel genom intervjuer.

UHR väljer i det följande att försöka lyfta ett urval av alla resultat som bedöms vara särskilt intressanta och relevanta utifrån de omfattande underlag som finns.

Internationalisering och internationellt samarbete är inte ett självändamål utan är primärt metoder och verktyg för universitet och högskolor att nå ökad kvalitet och relevans i sin verksamhet, för att stärka det svenska samhällslivet i övrigt och bidra till hållbar utveckling nationellt och globalt. Internationalisering är också oftast en flervägsprocess som bygger på samarbete och ömsesidig nytta.
SOU 2018:3 s. 70.

Partnerskap över gränserna inom Linnaeus-Palme

Internationella partnerskap mellan lärosäten

Ett av de mest framstående resultaten inom Linnaeus-Palme rör själva kärnan i programmet: att etablera och upprätthålla partnerskap mellan lärosäten. Ömsesidigheten var central, både numerärt genom in- och utresande och rent innehållsligt genom att båda parter genom

¹² I utvärdering som NIRAS gjorde på uppdrag av Sida 2021 är UHR:s program de med i särklass minst kostnad per deltagare (s k juniora program). De program som Sida ansvarar för, t ex Multilateral Senior Secondment, JPO och BBE, investerade mellan 1 och 2 miljoner för varje enskild individ. Dessa program har dock en helt annan målgrupp.

partnerskapet kunde stärka sin verksamhet, utvecklas och lära av varandra.

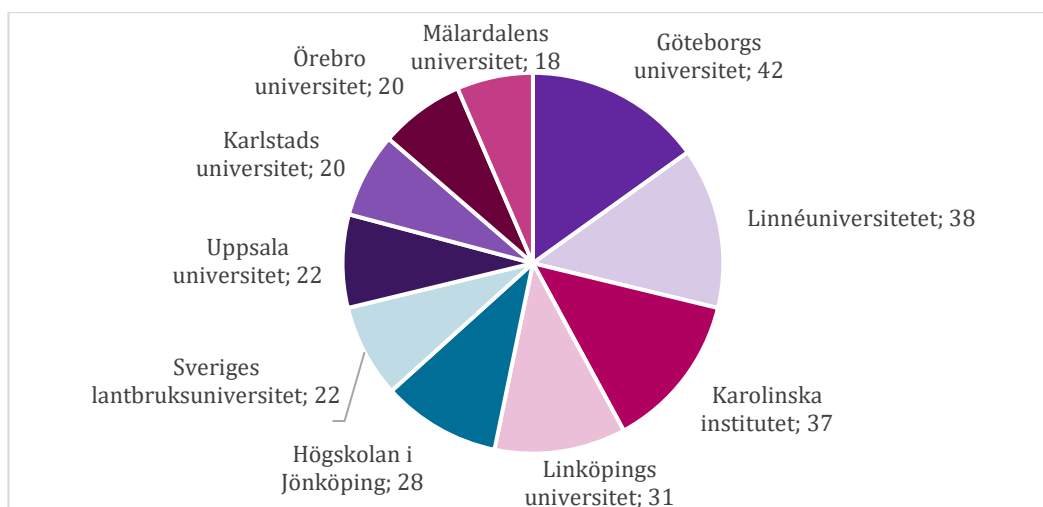
Som vi har sett ovan deltog över 22 000 studenter och lärare i olika partnerskap, ganska jämnt fördelade mellan in- och utresande.

Den data som UHR har tagit fram visar att olika institutioner på 37 av Sveriges nuvarande lärosäten ingick partnerskap med institutioner på över 1 700 utländska lärosäten i närmare hundra olika länder, under Linnaeus-Palme programmets dryga tjugo år.

According to interviewees, the [LP]programme has allowed for north - south academic partnerships that mostly would not exist and/or flourish without this support. Sida external evaluation conducted by NIRAS 2019/20

Under de sista åren av Linnaeus-Palmeprogrammet hade 35 svenska lärosäten 448 olika partnerskap med lärosäten i låg- och medelinkomstländer. De 10 svenska lärosäten med flest partnerskap inom Linnaeus-Palme under perioden 2015-2023 visas i figur 4.

Figur 4. De tio svenska lärosäten med flest partnerskap inom LP 2015-2023.

I en rapport där UHR granskade ett åttiotal slutrapporter och följde upp med närmare tjugo intervjuer sammanfattas flera av resultaten inom Linnaeus-Palmeprogrammet:¹³

- Kombinationen av student- och lärarutbyte – enligt intervjupersoner, unik för LP-programmet – gör att institutionerna kan samarbeta om formerna för utbildningen och utbytet samtidigt som de stärker

¹³ "Stärka partnerskap för ett globalt genomförande av Agenda 2030, UHR 2021, sid 54-55.

samarbetet mellan undervisande och forskande personal på institutionerna.

- En ökad förmåga att verka i en global kontext bidrar inte bara till att öka kvaliteten på utbildning och forskning utan också för att kunna konkurrera och verka i en global forskningsmiljö, en miljö där internationell rankning av lärosäten hänger samman med tilldelning av statliga och privata medel.
- LP-programmet öppnar också dörrar till nya internationella forskarmiljöer samt nätverk mellan lärosäten och till samhället.
- Studenterna får del av den mottagande institutionens nätverk och flera projekt har lett till att deltagande studenter har fått praktikplatser inom multinationella bolag, börjat sin yrkeskarriär hos offentliga aktörer i andra länder och fått erkännande av en internationell publik.

Studenter förbereds för att verka i ett mångkulturellt samhälle och på en global arbetsmarknad varför program som LP och MFS är ovärderliga verktyg för svenska lärosätens internationaliseringsarbete.
Skrivelse Karolinska Institutet till UHR, dec 2022.

Inresande studenters betydelse

Flera rapporter lyfter vikten av att inte bara främja utresande studenter och lärare, utan även hur de inresande studenterna på ett tydligt sätt bidrar till att stärka internationalisering på det egna lärosätet.¹⁴ Det sker till exempel genom att institutionen utvecklar strukturer för att ta emot internationella studenter, framtagande av kurser på

engelska, administrativa rutiner för mottagande med mera. I rapporten Linnaeus-Palme och lärarutbildningarna beskrivs också hur *"de inresande Palme-studenterna även påverkar de svenska lärarstudenter som inte medverkar direkt i programutbytet. Genom att de besökande lärarstudenter relaterar till sin kontext och hur det är att vara lärare i hemlandet, bidrar det till breddad kulturell förståelse även för andra studenter i samma klass."*¹⁵

Deltagande inom professionsutbildningar

Det finns en generell utmaning med att öka antalet utresande studenter från Sverige. Andelen studenter som under sin studietid genomför en del av studierna utomlands ligger stadigt på 10-15 procent, samtidigt som målsättningar ligger över 20 procent. Ifråga om professionsutbildningar som har ett stort antal studenter är utmaningarna av olika orsaker ännu större. En enklare översikt framtagen av Plattform för

¹⁴ Se till exempel "Linnaeus-Palme och lärarutbildningarna, 2021, sid 39 ff och "Stärka partnerskap för ett globalt genomförande av Agenda 2030, UHR 2021, t ex sid 40 ff

¹⁵ Linnaeus-Palme och lärarutbildningarna, UHR 2021

internationalisering (Plint) har visat att andelen utresande inom professionsutbildningarna i genomsnitt är endast 7 procent.¹⁶

Linnaeus-Palmeprogrammet lyckades här etablera sig som ett funktionellt alternativ för internationell samverkan inom just professionsutbildningarna. Det ämnesområde med överlägset störst samverkan var sjuksköterske- och barnmorskeutbildningarna som under perioden 2015-2023 stod för över 20 procent av alla partnerskap och mobiliteter. Om läkarutbildningar och tandvård läggs till närmar sig siffran 30 procent. Även deltagande inom ingenjör- och lärarutbildningarna rankade högt.

Linnaeus-Palme kompletterade således på ett mycket bra sätt andra mobilitetsprogram som Erasmus+, där 1,12 procent av 33 000 utresande 2014-2020 kunde länkas till sjuksköterske- och barnmorskeutbildningarna.¹⁷

“The current L-P program for exchange of teachers and students between our two Departments is for us at UWI a template program because of its impact, organization and transparency. Teachers and students attend courses at the receiving Department with a simplicity that is unique compared to other international programs which we are involved in.”

Evaluation 2006-12, University of the West Indies and University of Gothenburg.

Ömsesidigt lärande och stärkta institutioner i samarbetsländer

Ett viktigt resultat inom Linnaeus-Palme, inte minst ur ett biståndspolitiskt perspektiv, har varit stärkta institutioner i samarbetsländerna. Det var inte alls en enkelriktad kompetensöverföring utan just den ömsesidiga utveckling som följer av partnerskapet.

Utöver det som redan nämnts ovan i relation till partnerskap och inresande studenter kan det vara värt att nämna

internationaliseringens betydelse för lärosätens attraktionskraft. I flera olika rankingar där lärosäten deltar påverkar internationalisering olika indikatorer. I återkoppling till UHR har bland annat detta nämnts som en positiv aspekt bland lärosäten i låg- och medelinkomstländer.

¹⁶ <https://uhr.se/internationella-mojligheter/Plattform-for-internationalisering/aktuellt-fran-plint/fem-framgangsfaktorer-framjar-utlandsstudier-inom-professionsutbildningar/>

¹⁷ Data från Qlikview, alla utresande SE01, KA103 call 2014-2020. Kategori "Nursing and midwifery."

Internationalisering via fältstudier genom MFS

Svenska studenter med globala perspektiv

De mest framträdande resultaten inom MFS är kopplade direkt till den enskilde student som deltagit i programmet. På ackumulerad nivå gäller det alltså för många av de närmare 10 000 studenter som genomfört fältstudier under minst åtta veckor i ett låg- eller medelinkomstland.¹⁸

När 800 tidigare MFS-studenter fick rangordna effekter av deltagandet kom *personlig utveckling* på första plats, följt av *globala perspektiv på ämnesområdet och fördjupade ämneskunskaper*.¹⁹

Liknande effekter bekräftades i en ny studie fyra år senare.²⁰ Där angav drygt 360 MFS-studenter att deltagande i *mycket hög grad* bidragit till att bland annat "utveckla mitt kunskaps-/ämnesområde" samt "utveckla min förmåga att kommunicera och verka i interkulturella miljöer."

Det är även tydligt hur fältstudierna stärkt både anställningsbarhet och varit till stöd i nuvarande arbete. Hela 80 procent av studenterna som tillfrågades i rapporten *Rekryteringspool för internationellt utvecklingssamarbete?* angav att deltagande i MFS gav dem kvalificerade kunskaper eller erfarenheter som de har nytta av i sitt nuvarande arbete, vare sig de arbetar specifikt med internationella frågor eller inte.

När det gäller internationellt engagemang och intresse anger 70 procent ett ökat intresse och engagemang, ideellt och/eller professionellt för internationella frågor och utvecklingssamarbete. Dessa siffror

"A contributing success factor for the MFS and LP programmes has been their long, continuous and secure funding over decades. The older MFS programme has introduced development work to many young Swedes for multiple decades thus providing a key gateway to a career in international development cooperation. Close to all stakeholders from higher education institutions interviewed by this evaluation held that these programmes play an important role in promoting north-south collaboration among academic institutions." Sida external evaluation conducted by NIRAS 2019/20.

¹⁸ Data UHR/IPK 2000-2023. För de första 35 åren av programmet, 1968-2003, reste närmare 7 000 studenter ut. Se vidare *Minor Research Task (MRT) Minor Field Study (MFS) 1968-2003 - En deskriptiv studie av Sidans stipendieprogram för mindre fältstudier*, IPK 2004.

¹⁹ *Rekryteringspool för internationellt utvecklingssamarbete?*, UHR 2018

²⁰ *Individuell kapacitet och engagemang, Uppföljning av Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet*, UHR december 2022

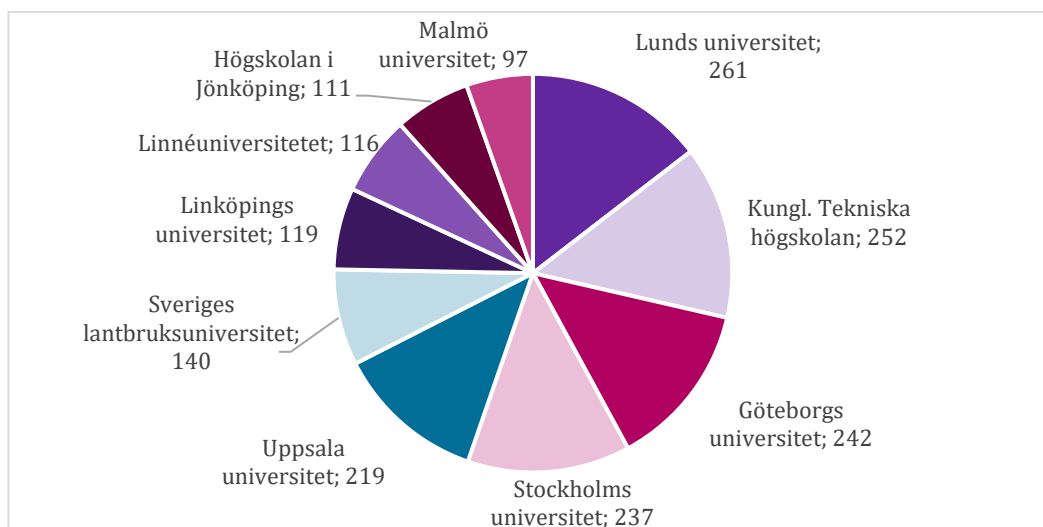
understöds av tusentals deltagarrapporter som studenter under åren fyllt i och som (ackumulerat) visar på ännu högre siffror.²¹

Det finns två katalysatorer som under åren sannolikt har förstärkt positiva resultat inom MFS och förståelse och engagemang bland deltagarna. Dels den förberedande kurs på två dagar som de flesta studenter genomgick och som under många år var obligatorisk. Dels möjligheten att efter genomförda fältstudier ingå i ett alumni-nätverk och dela erfarenheter och global förståelse.²²

Effekter på lärosätet i Sverige

MFS-programmet har under åren berört närmare 40 svenska lärosäten. Under många år fördelades stipendier oftast direkt till institutionerna på lärosätena men efterhand började allt fler lärosäten hantera programmet centralt. Central hantering rekommenderades även i extern utvärdering beställd av Sida 2013.²³ Från och med 2017 centraliserades hanteringen på återstående lärosäten och UHR ingick ett avtal per lärosäte. De sista sex programomgångarna rapporterades 2454 MFS-stipendier från 37 lärosäten.²⁴ De tio lärosäten med flest stipendier syns i figur 5.

Figur 5. De tio lärosäten med flest rapporterade stipendier inom MFS 2016-2021.

²¹ Många år var det runt 98 procent som svarade att deltagandet *helt eller delvis* stärkt deras intresse för utvecklingsfrågor och internationalisering.

²² Båda förberedelsekurs och Alumni-nätverk genomfördes främst i Sidas regi.

²³ *Översyn av utbildningsprogram inom Sidas uppdrag för resursbasutveckling*, program som tillhör UHR 2013. Sid 37

²⁴ Avser sex omgångar 2015-2021. 2016 gjordes ingen utlysning på grund av minskad budget från Sida och 2021 gjordes den sista utlysningen (som avrapporterades 2023).

Även om effekterna inom MFS har varit som störst för den individuella studenten framgår det även effekter bland lärosätena i Sverige. Många visade sig i den årliga rapportering som lärosäten lämnade in till UHR.

Några har också belysts lite djupare i en rapport 2022, där representanter från 36 lärosäten svarade på närmare 20 frågor i relation till institutionell kapacitetsutveckling och internationalisering, särskilt ifråga om MFS-programmet.²⁵ Lärosätenas egen bedömning är att programmet sammantaget gett *ett bidrag i ganska hög grad* för både internationalisering och institutionell kapacitetsutveckling.²⁶

De mer konkreta resultaten kring det institutionella stärkandet skiljer sig mellan lärosätena, men tre områden kan nämnas som delas av många av de lärosäten som deltog:

1. **Återföring av lärande.** En mer framträdande del av det institutionella lärandet och stärkandet berörde återföring av den ämneskunskap som MFS-studenten tog med sig hem. Det skedde vanligen i uppsattsseminarier, föreläsningar, hemkomstamtal och även i studentföreningar eller motsvarande. Även om förutsättningar för återförande skapades, begränsades resultat av det enkla faktum att studenterna oftast gjorde MFS i slutet av utbildningen och inte sällan lämnade lärosätet kort därefter.
2. **Utveckling av internationella kontakter och partnerskap.** Även om MFS generellt inte behövde ske inom befintliga samarbeten försökte flera lärosäten främja just detta. MFS kunde i ett sådant sammanhang bidra till att underhålla och förstärka befintliga internationella samarbeten.
3. **Stödstrukturer och organisation för internationell samverkan.** Stödstrukturer i sig har inte ett egenvärde men skapar ändå förutsättningar för ett lärande och för hantering av internationella samarbeten. I fallet med MFS behövde lärosätena till exempel sätta upp bedömningskommittéer för transparent utdelning av stipendier, ha central samordning kring ansökan och rapportering samt viss omvärldsbevakning. Därutöver skapades på eget initiativ ett MFS-nätverk bland lärosätena för erfarenhetsutbyte och lärande. Flera av dessa aspekter bidrog inte bara till att stärka resultat inom MFS utan kunde bli till nytta för annan programverksamhet också.

²⁵ Institutionell kapacitet i Sverige för hållbar utveckling globalt, UHR 2022

²⁶ Cirka 60 poäng på en 100 gradig skala. Intervall för *ganska hög grad* var 51-75 p

Förstärkta kontaktytor med civila samhället i Syd inom Praktikantprogrammet

Utlysningar inom Praktikantprogrammet gjordes en gång om året under perioden 2012-2021. Under den tiden reste drygt 1 300 praktikanter ut från 37 svenska organisationer²⁷ till över 240 organisationer i låg och medelinkomstländer.²⁸

Stärkta partnerskap och ökad kunskap om lokal kontext

Praktikantverksamheten genomfördes inom upparbetade partnerskap och var ett av flera verktyg (där förmedling av finansiering för projekt ofta var det viktigaste) som kunde användas för fördjupade kontaktytor mellan organisationer i det globala syd och svenska organisationer i det civila samhället.

I rapportering och samtal med de svenska organisationerna framgår bland annat att praktikanten kunde bidra med en fördjupad förståelse, genom att vara fysiskt på plats i minst fyra månader. Det kunde då komplettera och ytterligare stärka den kunskap som personal på den svenska organisationen hade om partnerorganisationen och den lokala kontexten.

Praktikantprogrammets avtryck på partnerskapen och bidrag till institutionell kapacitetsutveckling i Sverige bekräftas i rapporten "Institutionell kapacitet i Sverige för hållbar utveckling globalt" där UHR riktade en enkät till 15 deltagande organisationer, som sedan följdes upp med intervjuer av 6-7 personer.²⁹

Praktikantprogrammet bidrar till ett fördjupat partnerskap genom ökad förståelse och kunskap om verksamheten [...] Det skapas synergieffekter som stärker relationerna mellan parterna. Praktikanter är en resursbas och en förändringsmotor vars engagemang stärker samarbetet." Institutionell kapacitet i Sverige för hållbar utveckling globalt, UHR 2022, sid 25

Praktikantprogrammet var under många år fokuserat på yngre personer som reste ut från Sverige. I syfte att ytterligare stärka partnerskapen, och även i linje med

²⁷ Av effektivitetsskäl och för en god ekonomihantering riktade UHR programmet främst mot Sidas femton så kallade strategiska partnerorganisationer, som genomgått omfattande systemkontroller. Två av dessa kunde sedan vidareförmedla medel till andra organisationer, enligt samma regelverk.

²⁸ Data från 2015 från UHR:s handläggningssystem RAUK. För åren 2012-2014 avser siffror endast beviljat antal praktikanter per svensk sändande organisation, data under de tre åren saknas för antal mottagande organisationer. Viss diskrepans finns alltså och antalet 240 är i underkant.

²⁹ Institutionell kapacitet i Sverige för hållbar utveckling globalt, UHR 2022, sid 23ff

rekommendationer i extern utvärdering, tog UHR under de sista åren bort åldersbegränsningar och öppnade även upp programmet för inresande. Justeringar togs emot väl men en mer genomgående utvärdering av justeringen kunde aldrig göras då finansiering för programmet drogs in.

Ökat engagemang för föreningsarbete.

Det delområde (av 14) där de svenska organisationerna bedömde att Praktikantprogrammet bidrog allra mest (*i mycket hög grad*) var ifråga om ökat engagemang för internationellt samarbete. Detta har även stöd i en studie som UHR genomförde 2018. Av de dryga 200 praktikanter som då svarade på frågor angav 80 procent att deltagande stärkt deras intresse för engagemang i internationellt utvecklingsarbete ideellt. Mer än en tredjedel svarade att de faktiskt är engagerade i ideellt arbete. De vanligaste områdena berörde internationella dimensioner av demokrati, mänskliga rättigheter och klimatfrågor.³⁰

Den internationella dimensionen är naturligtvis viktig och områdena för engagemanget likaså. **Men ett viktigt resultat i sig är också att Praktikantprogrammet bidrog till att unga människor på 2020-talet i Sverige engagerade sig ideellt i organisationer och föreningar tillsammans med andra.** Det finns demokrati- och tillitsaspekter i ett sådant engagemang, som stärker ett samhälle. Dessutom behöver förenings- och organisationslivet inte bara medlemmar utan även att några aktivt bidrar som styrelseledamöter, valberedning, informationsgrupper, arbetsgrupper med mera. Många organisationer har här under åren kunnat dra nytta av hemvändande praktikanter erfarenhet och engagemang.

Framgångsfaktorer och fallgropar

När UHR tittar i backspegeln på över 20 års programverksamhet är det några saker som kan identifieras som särskilt viktiga, både för att skapa förutsättningar för goda resultat och för en effektiv hantering av den skattefinansierade verksamheten. Några härrör särskilt till de program som denna rapport handlat om men flera är allmängiltiga, och kan vara

³⁰ UHR, Webropolundersökning aug-sept 2018, med 1074 svar, varav 215 från deltagare i Praktikantprogrammet.

till nytta för UHR eller andra aktörer som finansierar liknande programverksamhet. Särskilt i de fall regelverken är nationella.

Rimlig stabilitet i finansiering. Även om budget sällan kan garanteras från ett år till ett annat bör stora och hastiga svängningar undvikas. Det leder ovillkorligen till ineffektivitet och osäkerhet. Som exempel kan nämnas när Sida med kort varsel 2015 omfördelade medel, delvis till sin egen verksamhet. UHR fick in över 200 ansökningar till Linnaeus-Palmeprogrammet och cirka 70 procent fick avslås. Förutom onödigt arbete att skriva, läsa, bedöma och avslå ansökningar gjorde minskad budget och den stora andelen avslag att intresset för programmet minskade i flera år.

Långsiktighet i avtal. Ett sätt att stärka förutsägbarhet är att ingå fleråriga avtal. Avtalet blir ett strategiskt och administrativt stöd för verksamheten och underlättar utveckling. Sida och UHR rekommenderades även i extern utvärdering att skriva treåriga avtal men trots flera försök uppstod hinder för detta hos Sida.

Institutionell koppling. UHR ingick alltid institutionella avtal med lärosäten och organisationer istället för med individuella deltagare. En institutionell koppling är viktig för att stärka verksamhet bortom individerna. Utmaningar minskar därmed, även om de inte försvinner. Flera projekt kunde drivas av "eldsjälar", som å ena sidan gjorde ett imponerande arbete men som å andra sidan också symboliserade en viss sårbarhet, den dag de slutade.

Rimlig administration. Det finns ett väl utvecklat kontrollsystem för svenska biståndsmedel vilket är viktigt då de ofta transfereras till aktörer som verkar i svåra kontexter, med svaga institutioner och utmaningar med bland annat korruption. Detta faktum är dock inte argument för att kräva liknande kontroll i en situation då medel vanligen betalades ut från Sida, via UHR, till svenska myndigheter (som lärosäten till största delen är) i svenska kronor. Det finns ett ekonomiadministrativt regelverk för svenska myndigheter och genom att anse det vara otillräckligt lades en onödig administrativ börda på UHR och lärosätena.

Komplettera den övriga verksamheten. UHR finansierar varje år över 20 000 utresande inom Erasmus+, samt ett mindre antal inresande. Antalet deltagande per år i Linnaeus Palme, Praktikantprogrammet och MFS var bara en bråkdel. Men det var inte hur många som åkte ut utan vart och vilka som var det viktigaste. Det var andra personer (t ex sjuksköterskor) som åkte till andra områden (låg- och medelinkomstländer). Programmen kompletterade således på ett unikt sätt den omfattande verksamhet som möjliggörs genom Erasmus+.

Global förståelse och internationalisering stärker kvalitet i högre utbildning och forskning. Det finns numera en så bred enighet om detta att påståendet inte behöver underbyggas återigen. Men internationell samverkan behöver underhållas och uppdateras. Det skedde bland annat inom de cirka 1 700 partnerskap som utgjorde sammanhanget för utbyten inom Linnaeus-Palme. Svenska lärosätens möjlighet att upprätthålla partnerskap med lärosäten i låg- och medelinkomstländer bedöms ha minskat väsentligt.

Global förståelse bidrar till Sveriges säkerhet. Det finns flera sätt att se på detta antagande, där mer genomgående studier dock saknas. Ett sätt är att anta att en ackumulerad kunskap i Sverige från längre vistelser i 137 olika länder ger en kunskap (personligt och professionellt) som är till nytta för Sverige. Det gäller särskilt ifråga om länder som tillhör det "globala syd", som ofta har ett annat geopolitiskt perspektiv än Sverige. Ett annat sätt är att anse att akademisk internationell samverkan kan liknas vid vetenskapsdiplomati som kan bidra till att skapa och upprätthålla en god "Sverigebild". Ett tredje sätt att se det är att det finns specifika aspekter i låg- och medelinkomstländer där en större insikt och förståelse gynnar Sverige. Det kan röra sjukdomar som afrikansk svinpest och MPOX eller förståelse kring gruvnäring och sociala rörelser som kan vara viktiga för svenska investeringar och intressen.

Ömsesidigt lärande. Grunden i UHR:s biståndsfinansierade program var ett ömsesidigt lärande. Flera av lärdomarna ovan pekar på nytta som Sverige och svenska lärosäten har haft av programverksamheten. Många av de tidigare rapporterade resultaten visar även på det stärkande som skett hos aktörer i samarbetsländer. Lärandet och nyttan har varit ömsesidig.

UHR har i denna rapport synliggjort ett axplock av de resultat som genererades under de dryga 20 år som myndigheten ansvarade för Linnaeus-Palme, MFS och Praktikantprogrammet. Verksamheten kompletterade i stor utsträckning övrig verksamhet avseende geografi och deltagare. Samtidigt finns det flera lärdomar som kan bidra till att underlätta liknande verksamhet i framtiden, hos UHR eller andra aktörer.

Utbildning, utbyte, utveckling – för alla som vill vidare

UHR är en statlig myndighet med flera uppdrag inom utbildningsrådet. Myndigheten finns i Stockholm och i Visby.

UHR:s fem huvudsakliga ansvarsområden:

- Information inför högskolestudier, ansvar för högskoleprovet, ta fram regelverk och samordna antagningen till högskolan.
- Utveckla och förvalta IT-system och e-tjänster åt utbildningssektorn.
- Förmedla internationella utbyten och kompetensutveckling för hela utbildningskedjan.
- Bedöma utländska utbildningar.
- Främjande uppgifter och analyser av frågor inom UHR:s ansvarsområde.